

Ainevaldkond „Sotsiaalsained“

1. Üldalused

1.1. Valdkonnapädevus

Sotsiaalsainete pädevusega taotletakse õpilase toimetulekut iseendaga, suutlikkust toimida lähikonnas, valmisolekut ja oskust olla aktiivne ning vastutustundlik kodanik, oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid minevikuühiskondades lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldnimlikest väärtustest.

Sotsiaalsainete õpetamise kaudu taotletakse, et põhikooli lõpetaja:

- 1) tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid;
- 2) tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku, võtab eakohase vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi;
- 3) austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldnimlike väärtusi ja üldtunnustatud käitumisnorme, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile;
- 4) valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti ja kujundab enda seisukoha;
- 5) aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased;
- 6) tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonna kultuuripärandit ja aktsepteerib kultuurierinevusi;
- 7) hoolib endast ja teistest, järgib tervislike eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija.

1.2. Ainevaldkonna õppeainete arvestuslik maht:

Ainevaldkonda kuulub kolm õppainet, mille taotletavate õpitulemuste saavutamiseks on arvestuslikud nädalatunnid kooliastmeti järgmised:

Õppeaine	I kooliaste	II kooliaste
Inimeseõpetus	2	2
Ajalugu		4
Ühiskonnaõpetus		1

Tundide jaotus klassiti:

Õppeaine	1.kl	2.kl	3. kl	4. kl	5. kl	6. kl
Inimeseõpetus		1	1		1	1
Ajalugu					2	2
Ühiskonnaõpetus						1

Õppeaine nädalatundide jagunemine kooliastmete sees ja õppesisu klasside kaupa määratakse kindlaks kooli õppekavas arvestusega, et õpitulemused ning kooliastmete lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud oleksid saavutatavad.

1.3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonnasisene lõiming

Sotsiaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval. Sotsiaalainete vahendusel kujundatakse õpilastes oskusi näha ühiskonna arengus põhjusetagajärje seoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskonnas kehtivatest väärtustest ja moraalinormidest. Õppe vältel kujundatakse õpilastes tahet toimida kõlbelise ja vastutustundliku ühiskonnaliikme ning isiksusena.

Sotsiaalainete pädevusega taotletakse toimetulekut iseendaga, lähikonnas ning ühiskonnas. Kodanikuks olemist määratletakse kui võimet tegutseda vastutustundliku kodanikuna ja osaleda ühiskonnaelus. Sotsiaalse pädevuse ruumilisele haardele lisandub ajaline/ajalooline mõõde. Õppe korraldamisel lähtutakse Eesti riikliku iseseisvuse tunnustamisest, eesti kultuuri traditsioonide, Euroopa ning maailma kultuuri ja teaduse põhisaavutuste väärtustamisest ning riiklu õppekava üldosas sätestatud põhimõtetest.

Ajalugu õppides omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks olulisi teadmisi oma kodukoha ja maailma minevikust ning kultuuripärandist. Aine vahendusel suunatakse õpilane teadvustama, analüüsima ja kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajalooõpetus kujundab oskust mõista minevikunähtuste mõjul toimuvat arengut.

Inimeseõpetus lõimib õppesisu kõigis kooliastmeis, toetades õpilase toimetulekut eakaaslaste hulgas, peres, kogukonnas ja ühiskonnas. Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides tundma ennast, kujundama vastutustundlikult oma suhteid, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane. Inimeseõpetuse kaudu kujundatakse esmased teadmised ja hoiakud sotsiaalsest võrdsusest, võrdväärsusest ning naiste ja meeste võrdõiguslikkusest.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased teadmised, oskused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine üldeesmärk on luua eeldused aktiivse kodaniku kujunemiseks ja ühiskonna sidususe tugevdamiseks.

Kõik sotsiaalvaldkonna ained on toeks, et õpilasel areneks suutlikkus analüüsida oma käitumist ja selle tagajärgi, sobival viisil oma tundeid väljendada, aktsepteerida inimeste erinevusi ning arvestada neid suheldes; ennast kehtestada, seista vastu ebaõiglusele viisil, mis ei kahjusta enda ega teiste huve ega vajadusi. Sotsiaalvaldkonna õppeainete kaudu õpitakse tundma ning järgima ühiskondlikke väärtusi, norme ja reegleid, omandatakse teadmisi, oskusi ja hoiakuid sotsiaalselt aktsepteeritud käitumisest ning inimeste vastastikustest suhetest, mis aitavad kaasa tõhusale kohanemisele ja toimetulekule perekonnas, eakaaslaste hulgas, kogukonnas ning ühiskonnas. Omandatakse teadmisi majandusest, tööturust, maksundusest, õpitakse tegema otsuseid rahatargalt ja vastutustundlikult. Sotsiaalainete kaudu kujundatakse alus maailmavaateline mitmekesisusega arvestamiseks ning valmisolek dialoogiks erineva maailmavaate esindajatega. Sotsiaalainetes käsitletavate õppeainete kaudu kujundatakse õpilastes esmane valmisolek märgata ebavõrdset ühiskonnas ja aidata kaasa võrdsuslikkuse, sh soolise võrdsuslikkuse edendamisele. Valdkonnasisese lõimingu taotletakse, et õpilane areneks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimesi, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest ning märkab ja mõistab ühiskonnas toimuvat. Kõigi sotsiaalvaldkonna õppeainete seisukohalt on tähtis koostööoskus ja töötamine rühmas. Õpilane omandab tõhusad oskused ja valmisoleku ühiskonnaellu sekkuda ja olla edukas elukestvas õppes ja tööturul.

Õppesisu valib aineõpetaja arvestusega, et kooliastmeti kirjeldatud teadmised, oskused ja hoiakud, üld- ja valdkonnapädevused ning õpitulemused oleksid saavutatavad.

1.4. Võimalusi valdkonnaüleseks lõiminguks üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

Sotsiaalvaldkonna õppeainete õppimise kaudu toetatakse kõigi riikliku õppekava üldosas kirjeldatud üldpädevuste arengut õpilastel. Üldpädevuste saavutamist toetab valdkonnaülevalt õppeainete eesmärgipärane lõimimine teistesse valdkondadesse kuuluvate õppeainetega ning läbivate teemade õpilase jaoks tähenduslik käsitlemine. Selle tulemusel kujuneb õpilasel suutlikkus rakendada oma teadmisi ja oskusi erinevates olukordades, kujundada oma väärtushoiakuid ja -hinnanguid ning võimalus omandada ettekujutus ühiskonna kui terviku arengust. Seejuures on väga oluline süsteemne ja järjepidev koostöö aineõpetajate vahel. Üldpädevuste kujundamine ning läbivate teemade käsitlemise ja lõimingu korraldamise põhimõtted määratakse kooli õppekava üldosas ja rakendamine täpsustatakse valdkonnakavas.

1.5. Õppe kavandamine ja korraldamine

Õppetegevus on õppijakeskne, toetab õpimotivatsiooni hoidmist ja õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaiks õppijaiks ning loovaiks ja kriitiliselt mõtlevaiks ühiskonnaliikmeiks, kes suudavad teha valikuid ja võtta vastutust oma õppimise eest.

Põhikoolis õppetegevust kavandades ja korraldades teevad õpetajad koostööd, seejuures:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, valdkonnapädevusest, kooliastme lõpuks taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust, kooliastmete õppe ja kasvatusse rõhuasetustest ning lõimingust teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsitluste ja ainevaldkonnas toimunud arenguga, võetakse arvesse kohalikku eripära ning muutusi ühiskonnas;
- 3) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) oleks mõõdukas, jaotuks õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätaks piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks;
- 4) arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huvisid, individuaalseid eripärasid ja võimeid, kasutatakse diferentseeritud ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpi- ja eluraskustele, pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutes;
- 5) võimaldatakse nii individuaalset, paaris- kui ka rühmas õpet, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi, suunatakse tegema valikuid;
- 6) kaasatakse õpilasi õppetegevuste kavandamisse, võetakse aega eesmärkide ja taotletavate õpitulemuste saavutamise viiside ja hindamiskriteeriumide läbiarutamiseks ning refleksiooniks;
- 7) rakendatakse uurivat õpet ja kasutatakse mitmekesiseid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja tagasisidet soodustavaid õppetegevusi, laiendatakse õpilaste teadmisi, arendatakse oskusi ja kujundatakse hoiakuid;
- 8) rakendatakse ja kasutatakse info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õppekeskkondi, õppematerjale ja -vahendeid;
- 9) võimaldatakse siduda õpet koolivälise eluga, et kogu ainekäsitus oleks võimalikult elulähedane, õpilasele eakohane ja tähenduslik.

Õppetegevuse kaudu laiendatakse ainevaldkonna teadmisi ja kujundatakse oskusi. Ajalooõpetus on valdavalt uurimispõhine, kasutatakse esmaseid ja teiseseid allikaid. Kõikides sotsiaalainetes tuleb lisaks põhiteemadele käsitleda ka ühiskonnas asetleidvaid muutusi ning kasutada õppe ilmestamiseks näiteid ümbritsevast elust.

1.6. Hindamine

Hindamine on õppeprotsessi osa, mille kaudu toetatakse õpilase õppimist ja arengut. Hindamisel saadakse ülevaade õpitulemuste saavutusest ja õpilase individuaalsest arengust ning toetatakse selle kaudu õpilase kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaks õppijaks. Hindamise tulemusena/abil saab õpilane tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja õpistrateegiate valikuteks. Õpetaja saab teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppetegevuse kui ka iseenda pädevuste arendamiseks.

Hindamise alus on valdkonna ainekavades kirjeldatud õpitulemused kooliastmete kaupa. Hindamisega toetatakse kooliastme lõpuks taotletavate teadmiste ja oskuste omandamist, hoiakute kujunemist ning valdkonnapädevuse saavutamist. Ainealaste teadmiste ja oskuste kõrval antakse tagasisidet ka üldpädevuste arengu ning väärtushoiakute ja -hinnangute kujunemise kohta. Hoiakute kujunemisele antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangute abil. Selleks rakendatakse nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse nii sõnaliste hinnangute kui ka numbriliste hinnatena. Diagnostilise hindamise käigus selgitatakse välja õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, hoiakud, ainealased väärtusarusaamad ja spetsiifilised õpiraskused, et kavandada järgnevat õppimist ja õpetamist. Õppeprotsessi käigus rakendatakse kujundavat hindamist, kus õpilane saab suulist ja kirjalikku tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevuste ja arenguvõimaluste kohta. Kokkuvõttev hindamine toimub üldjuhul õppeperioodi või mahuka õppeteema lõpul, et kontrollida nii õppetöös püstitatud eesmärkide saavutamist kui ka riikliku õppekavaga sätestatud õpitulemuste saavutatust. Õppeteema kokkuvõttev hinne võib kujuneda õppeperioodi jooksul toimunud hindamise tulemusena, seejuures arvestatakse, et hinnatel võib sõltuvalt töö mahust olla erinev kaal.

Alates esimesest kooliastmest kaasatakse õpilane hindamisprotsessi nii oma töö hindamisel kui ka kaasõpilaste tagasisidestamisel. Õpilasele on õppeprotsessi alguses teada, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ning millised on hindamise kriteeriumid. Õpilast suunatakse õppeprotsessi käigus oma õppimist ja püstitatud eesmärkide saavutamist analüüsima ja reflekteerima.

Arutluste, juhtumianalüüside ja loominguliste tööde puhul hinnatakse arvamuste ja seisukohtade argumenteeritust, seostatust ja veenvust, õpilase seisukohtadele minevikusündmuste, ühiskonnas ja maailmas toimuva kohta antakse sõnalist kirjeldavat tagasisidet. Praktiliste ja loominguliste ülesannete sooritamisel hinnatakse nii protsessi kulgu kui ka tulemust. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õpilase keelekasutusele, sh erialaste terminite, isiku-, riikide ja kohanimede, rahvusvaheliselt aktsepteeritud lühendite õigele kasutusele ja õigekirjale, mida arvestatakse hindamisel vastavalt ülesande eesmärgile ja kokkulepitud hindamiskriteeriumidele.

Erineva keerukusastmega teadmiste, oskuste ja hoiakute hindamise võimaldamiseks kasutatakse mitmekesiseid hindamisviise ja -vorme. Hindamisvahendi ja -viisi valik sõltub püstitatud õppe-

eesmärkidest ja eeldatavast õpitulemusest. Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanust, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla.

Ajaloos hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi tähtsamate ajaloosündmuste ja -nähtuste analüüsi nõudvate ülesannete kaudu. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle tõlgendamist ja võrdlemist, kommenteerimist ning usaldusväärse üle otsustamist. Arutluse puhul hinnatakse kirjutise vastavust teemale, ajastu- ja teemakohaste faktide teadmist, võrdlemise, seoste loomise ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud argumentide toel.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi ning nende seostamise oskust. Õpilase hoiakuid ja väärtushinnanguid mõõdetakse ja tagasisidestatakse vaatluse, õpilase antud hinnangute ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel.

Ühiskonnaõpetuses hinnatakse arutlusoskust, erinevate allikate, sh õigustekstide tõlgendamist ja analüüsi, ühiskondlike probleemide analüüsi ja oma seisukoha kujundamise ning selle põhjendamise oskust; aga ka kodanikuvalmidust ja -vastutust ühistegevuses osalemise, ühiskonnaliikmele kohustuslike toimingute, sh vajalike dokumentide täitmise oskuse jt eakohaste ülesannete kaudu. Väitluses hinnatakse oskust kuulata aktiivselt teise poole väiteid ning oskust esitatud väidetele tõendus põhiste argumentidega vastata.

Hindamisel lähtutakse vastavatest põhikooli riikliku õppekava üldosa sätetest, hindamise nõuded ja korraldus, sh mittedumbrilise hindamise kasutamine ja mujal õpitu arvestamine täpsustatakse kooli õppekavas.

1.7. Õppekeskkond

Õppimist toetav õppekeskkond kujundatakse viisil, kus luuakse kultuuritundlik, üksteist austav, kaasav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu. Aktsepteeritakse erinevate seisukohtade olemasolu, arutletakse nende üle ning hinnatakse neid, lähtudes allikatest, tõendus põhistest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest.

Kool võimaldab viia õpet läbi ruumis, kus on:

- 1) mööbli ümberpaigutamise võimalus liikumist eeldavateks tegevusteks nagu rühmatööd, dramatiseeringud, rolli- ja õppemängud;
- 2) internetiühendus nii õpetajal kui ka õpilastel, digitehnoloogia ning audiovisuaalsete esitluste ja videoühenduse kasutamise võimalused.

Kool võimaldab:

- 1) korraldada õpet väljaspool klassiruumi, nt mäluasutuses või ametiasutuses;
- 2) kasutada ainekava eesmärke toetavaid õppematerjale ja -vahendeid;
- 3) õppekäike ja kohtumisi erinevate valdkondade esindajatega.

2. Inimeseõpetus

2.1. Õppeaine kirjeldus

Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides ennast tundma, vastutustundlikult oma suhteid kujundama, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane.

Inimeseõpetuses käsitletakse inimest ja tema sotsiaalset keskkonda tervikuna. Väärtuskasvatus ja hoiakute kujundamine toimub üksteist mõistvas õhkkonnas ning on suunatud õpilaste positiivse õppekeskkonda toetub eelkõige õpilaste isikupära ja isiklike seisukohtade austamisele, võimaluste tagamisele vabaks arvamusevalduseks, initsiatiiviks, osalemiseks ja tegutsemiseks nii üksi kui ka koos teistega.

Õppetegevused muutuvad põhikooli kolme kooliastme jooksul lihtsamatest keerukamateks, ent peavad olema õpilasele mõistetavad ja tähenduslikud ning toetama arusaama õpitava vajalikkusest. Inimeseõpetus on kontsentiline õppeaine, mille võtmeteemasid käsitletakse igal kooliastmel, arvestades arengulist käsitlust. Inimeseõpetuses võib teemasid käsitleda nii üksteisele järgnevatena kui ka integreerituna, et saavutada oskuste, teadmiste ja väärtuste põhjal õpitulemused. Õpitavat käsitletakse võimalikult igapäevaeluga seonduvalt, kusjuures õppes on olulisel kohal aktiivõppemeetodid.

Inimeseõpetuse I kooliastme teemad ja õpitulemused lähtuvad õpilase minast (huvid, omadused jms) ja tema eluga kõige lähemalt seotud igapäevaelu teemadest nagu suhted pere ja sõpradega, tervis, käitumisnormid jms. Eesmärgiks on, et laps oskab märgata, mõista ja selgitada enda ja tema eluga otseselt seotud küsimusi.

I kooliastme inimeseõpetuses käsitletakse ka ühiskonnaõpetuse teemasid nagu Eesti Vabariik, kodukoht, reeglid, õigused ja kohustused lapse seisukohalt jms.

II kooliaste laiendab mina-käsitlust ning keskendub eakaaslaste mõju teemadele, mis selles vanuseastmes oluliseks muutuvad. Arendatakse varasemast põhjalikumalt sotsiaalseid oskusi, sh kehtestavat käitumist uimastite vm riskikäitumisega seotud olukordades. Eneseteadvuse ja iseseisvuse tõusuga muutuvad olulisteks ka tervise ning tervislike valikute teemad, näiteks toitumine, kehaline aktiivsus jms.

2.1.1. I kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

1. Näitab Eesti Vabariigi ja oma kodukoha asukohta kaardil, tunneb Eesti ja kodukoha sümboolikat, olulisi inimesi ja paiku.
2. Väärtustab enda ja kaaslaste huvisid ning positiivset suhtumist iseendasse.

3. Mõistab õppimise tähtsust igapäevaelus hakkama saamisel ja tuleviku kavandamisel.
4. Teab, et inimeste õigustega kaasnevad kohustused.
5. Mõistab üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust.
6. Tunneb liiklusreegleid.
7. Teab erinevaid teabeallikaid, oskab leida infot ja teab, mille põhjal hinnata infoallikate usaldusväärsust.
8. Märkab inimeste erinevaid omadusi ja arvamusi.
9. Mõistab sõpruse ja koostöö väärtust ning üksteise eest hoolitsemise ja abistamise vajadust.
10. Teab, mis on vägivald. Mõistab, et vägivald ei ole lubatud ja oskab vajaduse korral abi leida.
11. Teab eesti rahvakombeid ja mõistab enda rolli kommete ja tavade hoidja ja kandjana.
12. Suhtub sallivalt Eestis elavate inimeste keelelistesse ja kultuurilistesse erinevustesse.
13. Oskab oma tervist hoida.
14. Teab tervist ohustavaid tegureid, tunneb ära ja oskab hoiduda või keelduda tervist ohustavatest olukordadest.
15. Oskab planeerida oma tegevusi ja väärtustab aktiivset vaba aja veetmist.
16. Oskab kasutada lihtsamaid esmaabivõtteid ja kutsuda vajaduse korral abi.
17. Teab raha teenimise, hoidmise ja kasutamise võimalusi, käitub teadliku ja säästliku tarbijana.
18. Mõistab keskkonna hoidmise tähtsust ja enda võimalusi selles.

2.1.2. Õpitulemused

I kooliastmes käsitletakse järgmisi teemasid: mina, mina ja teised, mina ja tervis, mina ja minu pere, mina ja Eesti, mina: aeg ja asjad ning mina: teave ja asjad.

Õpilane:

- 1) leiab kaardilt Eesti ja kodukoha;
- 2) tunneb ära, kirjeldab ja kujutab kodukoha ja Eesti Vabariigi sümbolikat;
- 3) nimetab Eesti Vabariigi pealinna ja sünnipäeva;
- 4) teab, kes on Eesti Vabariigi president;
- 5) teab ja tutvustab oma kodukoha olulisi inimesi ja paiku;
- 6) kirjeldab enda huvisid ja tegevusi;
- 7) põhjendab, miks on vaja endasse positiivselt suhtuda;
- 8) toob näiteid, kuidas õppimine aitab igapäevaelus hakkama saada;
- 9) sõnastab enda õppimise eesmärgi ja seostab neid enda huvidega;
- 10) seostab igapäevavalikuid tuleviku eesmärkidega;
- 11) nimetab inimeste õigusi ja nendega kaasnevaid kohustusi;
- 12) kirjeldab enda ja pereliikmete ülesandeid kodus, toob näiteid üksteise abistamisest ja pereliikmetega arvestamisest;
- 13) toob näiteid oma õigustest ja kohustustest peres, koolis ja ühiskonnas;
- 14) toob näiteid käitumisnormidest ja seadustest, mida tal tuleb järgida;
- 15) põhjendab käitumisnormide ja seaduste järgimise vajalikkust;
- 16) demonstreerib õpituatsioonil üldtunnustatud käitumisnormide ja seaduste täitmist;
- 17) tunneb liikluses turvalisust tagavaid märke ja tähiseid;
- 18) kirjeldab ja demonstreerib turvalisust tagavate liiklusreeglite järgimist;
- 19) märkab liiklusohutikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning pakub lahendusi

- turvalisuse tagamiseks;
- 20) loetleb erinevaid teabeallikaid;
 - 21) leiab infot erinevatest allikatest;
 - 22) võrdleb erinevaid teabeallikaid usaldusväärsuse ja teabe sisu väärtuse poolest;
 - 23) kirjeldab meediaga, sealhulgas sotsiaalmeediaga seotud võimalusi ja ohte;
 - 24) selgitab ja demonstreerib kokkulepitud reeglite järgimist digivahendite abil teabe otsimisel;
 - 25) teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi;
 - 26) selgitab sõpruse, koostöö, üksteise eest hoolitsemise ja üksteise abistamise vajalikkust;
 - 27) teab, et vägivaldal on eri vormid;
 - 28) selgitab, mida vägivaldne käitumine võib endaga kaasa tuua;
 - 29) teab abi saamise võimalusi inimväarikust alandava käitumise puhul, sh kiusamine ja vägivald;
 - 30) demonstreerib õpituatsioonis abi saamise ja abistamise võimalusi vägivalda korral;
 - 31) võrdleb rahvakombeid minevikus ja tänapäeval, nt mardipäev, kadripäev, jõulud, vastlapäev, jaanipäev jt;
 - 32) selgitab, kuidas õpilane saab ise olla kommete ja tavade hoidja;
 - 33) toob näiteid oma klassis või kodukohas elavate inimeste tavadest ja kommetest;
 - 34) nimetab mõningaid haiguste tunnuseid;
 - 35) toob näited tervist hoidvast käitumisest (hügieen, karastamine, mitmekesine toit, uni ja puhkus ning kehaline aktiivsus) ja selgitab tervist hoidva käitumise vajalikkust;
 - 36) toob näiteid terviseriskidest ja teab kuidas püsida terve;
 - 37) planeerib oma päeva ja nädalat terviseteadlikult;
 - 38) selgitab ja demonstreerib õpituatsioonis esmaabi võimalusi, nt haav, kukkumine, ninaverejooks, põletus, putukapiste;
 - 39) teab hädaabinumbrit ja oskab vajaduse korral kutsuda abi;
 - 40) teab, mis on raha teenimine, säästmine, kasutamine ja laenamine;
 - 41) hoiab keskkonda, selgitab keskkonna hoidmise võimalusi, nt jäätmete vähendamine ja sorteerimine, vee ja energia tarbimine.

2. klass

Õpitulemused

Õpilane:

- kirjeldab enda huvisid ja tegevusi
- põhjendab, miks on vaja endasse positiivselt suhtuda
- teab, et inimesed on erinevad nii bioloogiliselt kui ka sotsiaalselt ning märkab inimeste sarnasusi ja erinevusi
- toob näited tervist hoidvast käitumisest (hügieen, karastamine, mitmekesine toit, uni ja puhkus ning kehaline aktiivsus) ja selgitab tervist hoidva käitumise vajalikkust
- nimetab mõningaid haiguste tunnuseid

- teab hädaabinumbrit ja oskab vajaduse korral kutsuda abi
- kirjeldab enda ja pereliikmete ülesandeid kodus, toob näiteid üksteise abistamisest ja pereliikmetega arvestamisest
- toob näiteid oma õigustest ja kohustustest peres, koolis ja ühiskonnas
- leiab kaardilt Eesti ja kodukoha
- nimetab Eesti Vabariigi pealinna ja sünnipäeva
- teab, kes on Eesti Vabariigi president
- tunneb ära, kirjeldab ja kujutab kodukoha ja Eesti Vabariigi sümbolikat
- teab ja tutvustab oma kodukoha olulisi inimesi ja paiku
- võrdleb rahvakombeid minevikus ja tänapäeval, nt mardipäev, kadripäev, jõulud, vastlapäev, jaanipäev jt
- toob näiteid oma klassis või kodukohas elavate inimeste tavadest ja kommetest
- selgitab, kuidas õpilane saab ise olla kommete ja tavade hoidja
- planeerib oma päeva ja nädalat terviseteadlikult
- toob näiteid, kuidas õppimine aitab igapäevaelus hakkama saada
- sõnastab enda õppimise eesmärged ja seostab neid enda huvidega
- seostab igapäevavalikuid tuleviku eesmärkidega

Õppesisu

Mina

Mina.

Minu erinevused ja sarnasused teiste inimestega võrreldes.

Iga inimese väärtus.

Viisakas käitumine.

Mina ja tervis

Tervis. Terve ja haige inimene. Ravimid.

Tervislik eluviis: mitmekesine toit, piisav uni ja puhkus ning liikumine ja sport

Abi saamise võimalused.

Esmaabi.

Mina ja minu pere

Kodu. Koduarmastus. Kodu traditsioonid.

Perekond. Erinevad pered.

Vanavanemad ja teised sugulased.

Pereliikmete tegevus ja rollid. Kodused tööd. Abivalmidus, kohuse- ja vastutustunne.

Vanemate ja teiste inimeste töö.

Koduümbrus. Naabrid ja naabruskond.

Võõras ümbrus ja võõraga kaasaminek.

Ohud kodus ja koduümbruses.

Mina ja kodumaa

Eesti – minu kodumaa. Kodukoht

Rahvakalendri tähtpäevad.

Eesti rikkus.

Mina: aeg ja asjad

Aeg. Aja plaanimine.

Oma tegevuse kavandamine. Täpsus, lubadused, vastutus.

Minu oma, tema oma, meie oma. Asja väärtus ja hind. Asjade väärtus teiste väärtuste seas.

Hindamine

Hindamisel lähtutakse põhikooli riikliku õppekava üldosa sätetest. Hindamine inimeseõpetuses tähendab konkreetsete õpitulemuste saavutatuse ja õppija arengu toetamist, kusjuures põhirõhk on õpilase arengu toetamisel. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust taotletavatele õpitulemustele. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hinnates ei arvestata. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid.

Hindamise põhiülesanne on toetada õpilase arengut, et kujuneks positiivne minapilt ja adekvaatne enesehinnang, kusjuures tähtis on õpilase enda roll hindamisel, pakkudes võimalusi enesehindamiseks.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi, kuid ei hinnata hoiakuid ega väärtusi. Hoiakute ja väärtuste kohta antakse õpilasele tagasisidet.

Aineteadmiste ja -oskuste hindamine võib kanda nii kujundava kui ka kokkuvõtva hindamise ülesandeid, kusjuures põhirõhk on kujundaval hindamisel. Õpitulemuste hindamise vormid on mitmekesised, sisaldades suulisi, kirjalikke ja praktilisi ülesandeid.

Suuliste ja kirjalike ülesannete puhul õpilane:

- 1) selgitab ning kirjeldab mõistete sisu ja seoseid;
- 2) selgitab oma arvamusi, hinnanguid, seisukohti ja suhtumisi, seostades neid omandatud teadmistega;
- 3) eristab, rühmitab, võrdleb ja analüüsib olukordi, seisundeid, tegevusi ning tunnuseid lähtuvalt õpitulemustest;
- 4) demonstreerib faktide, mõistete ning seaduspärasuste tundmist lähtuvalt õpiülesannete sisust.

Praktiliste ülesannete puhul õpilane:

- 1) rakendab teoreetilisi teadmisi praktiliselt õpituatsioonis;
- 2) demonstreerib õpitulemustes määratud oskusi õpituatsioonis;
- 3) kirjeldab õpitulemustes määratud teadmiste ja oskuste rakendamist igapäevaelus.

3. klass

Õpitulemused

Õpilane:

- selgitab endasse positiivse suhtumise tähtsust;
- võrdleb oma välimust, huve ja tugevaid külgi kaasõpilaste omadega;
- väärtustab inimese õigust olla erinev;
- nimetab enda õigusi ja kohustusi;
- teab, et õigustega kaasnevad kohustused;
- eristab vaimset ja füüsilist tervist;
- kirjeldab seoseid tervise hoidmise viiside vahel: mitmekesine toitumine, uni ja puhkus ning liikumine;
- väärtustab tervislikku eluviisi;
- kirjeldab olukordi ja toob näiteid, kuidas keelduda tegevusest, mis kahjustab tema tervist;
- nimetab, kelle poole pöörduda erinevate murede korral;
- nimetab inimese eluks vajalikke olulisi vajadusi ja võrdleb enda vajadusi teiste omadega;
- kirjeldab omadusi, mis peavad olema heal sõbral, ning hindab ennast nende omaduste järgi;
- väärtustab sõprust;
- väärtustab üksteise eest hoolitsemist ja üksteise abistamist;
- väärtustab leppimise ja vabandamise tähtsust inimsuhetes;
- nimetab ja kirjeldab inimeste erinevaid tundeid, toob näiteid olukordade kohta, kus need tekivad, ning leiab erinevaid viise nendega toimetulekuks;
- teab abi saamise võimalusi kiusamise ja vägivalla korral;
- mõistab, et kiusamine on taunitud käitumine;

- demonstreerib õpisiuatsioonis, kuidas keelduda ennast kahjustavast tegevusest;
- eristab enda head ja halba käitumist:
- kirjeldab oma sõnadega, mida tähendab vastustundlikkus ja südametunnistus;
- nimetab üldtunnustatud käitumisreegleid ning põhjendab nende vajalikkust;
- kirjeldab oma käitumise tagajärgi ja annab neile hinnangu;
- teab liikluseeskirja, mis tagab tema turvalisuse, ning kirjeldab, kuidas käituda liikluses turvaliselt;
- eristab tööd ja mängu;
- selgitab enda õppimise eesmäärke ja toob näiteid, kuidas aitab õppimine igapäevaelus paremini hakkama saada;
- teab tegureid, mis soodustavad või takistavad keskendumist õppimise ajal, ning kirjeldab oma tegevuse plaanimist nädalas, väärtustades vastutust;
- väärtustab lubadustest kinnipidamist ja vastutust;
- teab, kuidas olla hea kaaslane ning kuidas teha koostööd;
- kirjeldab erinevate meeltega tajutavaid teabeallikaid;
- selgitab, kuidas võivad reklaamid mõjutada inimeste käitumist ja otsuseid;
- kirjeldab erinevate meeltega tajutavaid teabeallikaid;
- selgitab, kuidas võivad reklaamid mõjutada inimeste käitumist ja otsuseid;
- selgitab skeemi järgi haldusüksuste seoseid oma kodukohas.
- leiab Euroopa kaardilt Eesti ja tema naaberriigid.
- nimetab Eesti rahvuslikke ja riiklikke sümbboleid.
- kirjeldab Eestis elavate rahvuste tavasid ja kombeid ning austab neid;
- väärtustab oma kodumaad.

Õppesisu

Mina

Mina. Mina ja endasse suhtumine. Igaühe individuaalsus ja väärtuslikkus.

Lapse õigused ja kohustused.

Mina ja tervis

Vaimne ja füüsiline tervis. Tervislik eluviis.

Terviseohud ja toimetulek ohuolukorras.

Mina ja meie

Minu ja teiste vajadused.

Sõbrad ja sõpruse hoidmine.

Sallivus. Üksteise eest hoolitsemine ja teiste abistamine.

Ausus ja õiglus.

Leppimine. Vabandamine.

Oma muredest rääkimine ja tunnete väljendamine.

Oskus panna end teise inimese olukorda.

Keeldumine kahjulikust tegevusest.
Minu hea ja halb käitumine.
Südametunnistus.
Käitumisreeglid. Minu käitumise mõju ja tagajärjed. Vastutus.
Liiklusreeglid.
Mäng ja töö.
Õppimine. Kohustetunne ja vastutus. Meeskonnatöö. Tööjaotus.

Mina: teave ja asjad

Teave ja teabeallikad ning nende kasutamine. Reklaami mõju. Turvaline käitumine meediakeskkonnas.
Raha. Raha teenimine, kulutamine, laenamine. Vastutus. Oma kulutuste plaanimine.

Mina ja kodumaa

Küla, vald, linn, maakond.
Eesti teiste riikide seas. Naaberriigid.
Eesti Vabariigi ja kodukoha sümbolid.
Erinevate rahvaste tavad ja kombed. Sallivus.

Hindamine

Hindamisel lähtutakse põhikooli riikliku õppekava üldosa sätetest. Hindamine inimeseõpetuses tähendab konkreetsete õpitulemuste saavutatuse ja õppija arengu toetamist, kusjuures põhirõhk on õpilase arengu toetamisel. Hinnatakse õpilase teadmisi ja oskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust taotletavatele õpitulemustele. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hinnates ei arvestata. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid.

Hindamise põhiülesanne on toetada õpilase arengut, et kujuneks positiivne minapilt ja adekvaatne enesehinnang, kusjuures tähtis on õpilase enda roll hindamisel, pakkudes võimalusi enesehindamiseks.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi, kuid ei hinnata hoiakuid ega väärtusi. Hoiakute ja väärtuste kohta antakse õpilasele tagasisidet.

Aineteadmiste ja -oskuste hindamine võib kanda nii kujundava kui ka kokkuvõtva hindamise ülesandeid, kusjuures põhirõhk on kujundaval hindamisel. Õpitulemuste hindamise vormid on mitmekesised, sisaldades suulisi, kirjalikke ja praktilisi ülesandeid.

Suuliste ja kirjalike ülesannete puhul õpilane:

- 1) selgitab ning kirjeldab mõistete sisu ja seoseid;

- 2) selgitab oma arvamusi, hinnanguid, seisukohti ja suhtumisi, seostades neid omandatud teadmistega;
- 3) eristab, rühmitab, võrdleb ja analüüsib olukordi, seisundeid, tegevusi ning tunnuseid lähtuvalt õpitulemustest;
- 4) demonstreerib faktide, mõistete ning seaduspärasuste tundmist lähtuvalt õpiülesannete sisust.

Praktiliste ülesannete puhul õpilane:

- 1) rakendab teoreetilisi teadmisi praktiliselt õpituatsioonid;
 - 2) demonstreerib õpitulemustes määratud oskusi õpituatsioonid;
 - 3) kirjeldab õpitulemustes määratud teadmiste ja oskuste rakendamist igapäevaelus.

2.1.3. II kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

1. Teab, et ühiskond mõjutab inimest tervikuna, sealhulgas ka tervisekäitumist ja suhtlemist.
2. Väärtustab inimeste positiivseid omadusi ning positiivset mõtlemist, mõistab inimeste individuaalseid erinevusi ja on erinevuste suhtes salliv.
3. Mõistab, et murdeea arengutempo on erinev, aktsepteerib oma kehalisi muutusi ja keha eest hoolitsemise vajalikkust.
4. On loov ja ettevõtlik.
5. On iseseisev otsustaja, seostab otsuseid tagajärgedega. Teab, et „ei“ ütlemine on võimalus seista oma õiguste eest.
6. Kirjeldab tõhusaid sotsiaalseid oskusi igapäevaelus. Väärtustab hoolivust, ausust, õiglust, vastutustunnet, üksteise abistamist, sõprust ja armastust vastastikuse toetuse ning usalduse allikatena.
7. Teab, millest suhtlemine koosneb, mõistab avatud suhtlemise eeliseid ja ohtusid ning järgib turvalise suhtlemise reegleid.
8. Mõistab, et konfliktid on osa elust, teab konfliktide võimalikke põhjusi ja tõhusaid lahendusviise, mõistab erinevate käitumisviiside tagajärgi.
9. Teab probleemide erinevaid lahendusviise ning mõistab koostegutsemise väärtust.
10. Mõistab meediast tulenevaid ohtusid oma käitumisele ja suhetele ning vastutust oma sõnade ja tegude eest.
11. Mõistab autoriõiguste järgimise vajalikkust.
12. Teab, kuidas leida usaldusväärseid terviseinfo allikaid, ja teab, kust terviseprobleemi korral abi küsida.
13. Väärtustab tervist, tervislikku eluviisi ja keskkonda ning mõistab eluviisi ja keskkonna mõju tervisele.
14. Teab, mis on riskikäitumine, teab riskikäitumist ennetavaid ja soodustavaid tegureid ja riskikäitumise mõju inimese tervisele. Mõistab enda valikute tagajärgi.
15. Mõistab uimastite tarbimisega kaasnevaid riske, väärtustab tervislikku elu uimastiteta ja teeb tervislikke valikuid.

5. klass

Õpitulemused

Selgitab tervise tähendust ja seda mõjutavaid tegureid.

- nimetab tervist mõjutavaid füüsilisi, vaimseid ja sotsiaalseid tegureid

Seostab peamisi tervisenäitajaid inimese tervisliku seisundiga (nt unekvaliteet, stress, kehatemperatuur, pulss, kehamassiindeks).

- nimetab mõõdetavaid ja hinnangulisi tervisenäitajaid;
- selgitab, kuidas erinevad tervisetegurid tervist mõjutavad.

Teab, et meedia saab mõjutada inimeste tervisekäitumist, toob näiteid.

- mõistab reklaamide eesmärgi,
- eristab arvamust faktist

Toob näiteid tegevustest, mis muudavad elukeskkonna turvaliseks, soodustavad kehalist aktiivsust ja tervislikku toitumist.

Toob näiteid, kuidas meedia abil saab suurendada inimeste kehalist aktiivsust.

Selgitab keha eest hoolitsemise vajalikkust.

Nimetab murdeas toimuvaid füüsilisi ja emotsionaalseid muutusi.

Toob näiteid erinevast arengutemperpost murdeas.

Toob näiteid elu ja tervist ohustavatest teguritest ja teab, kuidas neid vältida, hoidub riskikäitumisest:

- *Riskikäitumine on käitumine, kui rikutakse teiste inimeste ja/või ühiskonnas kehtivaid reegleid ja norme nii, et sellise käitumise tagajärjed on kahjulikud inimesel endale (nt terviseriskid) ja/või teistele (nt vägivald)*

Selgitab, miks on normid, sh liikluseadused kohustuslikud kõigile ning järgib neid.

Toob näiteid meediaga seotud ohtudest.

Teab, mis on autoriõigused ja et need on seadusega kaitstud, miks peab autoriõigusi järgima ja mida võib endaga kaasa tuua autoriõiguste eiramine.

Otsib, leiab ja esitab usaldusväärsetest allikatest tervise teemalist infot, järgides autoriõigust.

Kirjeldab tubaka, alkoholi ja teiste uimastite tarbimise kahjulikku mõju tervisele.

Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi.

Toob näiteid, kuidas enda käitumisega ennetada haigestumist.

Demonstreerib õpituatsioonis esmaabivõtteid, teab, kust otsida vajaduse korral abi.

Õppesisu

Tervis

Tervise olemus

Tervise aspektid: füüsiline, vaimne, sotsiaalne tervis.

Tervist mõjutavad tegurid - eluviis, pärilikkus, keskkond, tervishoid.

Mõõdetavad ja hinnangulised tervisenäitajad.

Stress

Stressiga toimetulek.

Meedia osa tervisega seotud otsustes.

Terviseteema-lised veebilehed.

Tervislik eluviis.

Tervist toetavad tegevused: tervist toetav toiduvalik, füüsiline aktiivsus, uni ja puhkus.

Turvaline elukeskkond (sh meedia) ja tervislik eluviis

Keha eest hoolitsemine (karastamine ja hügieen
Murdeiga elukaares

Murdeea olulisus

Murdeea füüsilised ja emotsionaalsed, vaimsed ja sotsiaalsed muutused.

Igäühel oma tempo.

Toimetulek muutustega.

Suguline küpsus ja soojätkamine. Viljastumine, rasedus, lapse sünd.

Muutustega seonduvate kehaosade ja elundite nimetused ja toimimise põhimõtted, sh sugurakkude valmimise seos lapsesaamisvõime ja seksuaalsusega.

Positiivne suhtumine kehasse ja oma keha eest hoolitsemine
Riskikäitumine ja selle liigid (sh terviseriskid).

Ohutus kodus, koolis, avalikus ruumis, sh tule-, vee- ja elektriõhutus.

Riskikäitumist ennetavad ja soodustavad tegurid.

Reeglid ja normid.

Seadused (sh liiklusseadus).

Reeglite ja normide vajalikkus.

Meedia (sh reklaami) mõju otsustele.

Meediaohud ja nende vältimine ning abi saamise võimalused.

Usaldusväärsed infoallikad.

Infootsing (sh tervise teemaline) usaldusväärsetest infoallikatest

Internet, selle turvaline kasutus.

Interneti ohud ja võimalused.

Autoriõigused. Autoriõiguste seadus. Autoriõigused ja õpilane.

Uimastid

Uimastite kahjulik mõju tervisele, otsustele ja käitumisele.

Tervislikud valikud.

Illeegaalsed ja legaalsed uimastid.

Tubaka, alkoholi ja teiste levinud uimastite tarbimisega seotud riskid tervisele.

Kofeiini ja/või teisi erguteid sisaldavate jookide (sh kohv, energijaogid, energiavesi) mõju tervisele (sh sõltuvuse võimalik kujunemine).

Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused (sh sotsiaalsed toimetulekuoskused vägivalja ja uimastiennetuses).

Oskus öelda "ei".

"Ei" ütlemise ja väljendamise viisid.

Otsused/Otsustamine. Otsuste tagajärjed.

Vastutus oma otsuste eest.

Kaaslaste mõju otsustele.

Koolikiusamine. (füüsiline, verbaalne, kaudne küberkiusamine).

Kiusamisega hakkamasaamine ja abi saamise võimalused.

Haigused: nakkus- ja mittenakkushaigused, viirushaigused.

Usaldusväärsed infoallikad.

Infootsing (sh tervise teemaline) usaldusväärsetest infoallikatest

Internet, selle turvaline kasutus.

Interneti ohud ja võimalused.

Autoriõigused. Autoriõiguste seadus. Autoriõigused ja õpilane.

Uimastid.

Uimastite kahjulik mõju tervisele, otsustele ja käitumisele.

Tervislikud valikud.

Illeegaalsed ja legaalsed uimastid.

Tubaka, alkoholi ja teiste levinud uimastite tarbimisega seotud riskid tervisele.

Kofeiini ja/või teisi erguteid sisaldavate jookide (sh kohv, energiajoogid, energiavesi) mõju tervisele (sh sõltuvuse võimalik kujunemine).

Tõhusad enesekohased ja sotsiaalsed oskused (sh sotsiaalsed toimetulekuoskused vägivalla ja uimastiennetuses).

Oskus öelda "ei".

"Ei" ütlemise ja väljendamise viisid.

Otsused/Otsustamine. Otsuste tagajärjed.

Vastutus oma otsuste eest.

Kaaslaste mõju otsustele

Koolikiusamine. (füüsiline, verbaalne, kaudne küberkiusamine).

Kiusamisega hakkamasaamine ja abi saamise võimalused.

Haigused: nakkus- ja mittenakkushaigused, viirushaigused.

Tervis - inimese väärtuslikem vara.

Hindamine

Hinnates antakse õpilasele tagasisidet selle kohta, mil määral ta:

- 1) teab ning kirjeldab murdeas toimuvaid kehalisi muutusi ja nende vahendatud mõju emotsionaalsele arengule ning põhilisi võimalusi tõhusaks toimetulekuks oma tunnetega;
- 2) demonstreerib arusaamist murdeas toimuvate kehaliste muutuste variatiivsest iseloomust, lähtudes õppeülesannete sisust;
- 3) teab, kuidas oma keha eest hoolitseda, ning selgitab oma seisukohti inimese füüsilise mina arengu kohta murdeas, seostades neid omandatud teadmistega;
- 4) teab suguküpsuse tunnuseid ning esmaste sugutunnuste seost soojätkamisega;
- 5) eristab ning analüüsib põhilisi ohuolukordi koolis, kodus ja koduümbruses, kus sekkumise kõrval saab neid ka ära hoida, ning teab, kuidas abi kutsuda;
- 6) rakendab liikluseeskirja praktiliselt õpituatsioonid;

- 7) selgitab vahendatud suhtlemise olemust seoses turvalise käitumisega, nimetab meediariske ning mõistab meediat tulenevaid riske oma käitumisele;
- 8) demonstreerib õpituatsioonis, kuidas tõhusalt vastu seista nii eakaaslaste vahetule survele kui ka vahendatud suhtlemisele seoses ennast ja teisi kahjustava käitumisega.
- 9) demonstreerib õpitulemustes määratud oskusi õpituatsioonis;
- 10) kirjeldab tubaka ja alkoholi kahjulikku mõju inimese organismile;
- 11) teab, mis on HIV ja AIDS ning kuidas kaitsta ennast HIViga nakatumise eest;
- 12) selgitab levinumate nakkus- ja mittenakkushaiguste ravimist meditsiiniliste ja rahvameditsiini vahenditega ning toob selle kohta näiteid;
- 13) teab, kuidas käituda ohuolukorras (nt tulekahju ja äkkrünnaku korral koolis), ning demonstreerib õpituatsioonis, kuidas kutsuda abi;
- 14) demonstreerib õpitulemustes määratud oskusi õpituatsioonis;
- 15) nimetab põhilisi esmaabivahendeid ning kirjeldab, kuidas neid praktikas kasutada.

6. klass

Õpitulemused

Selgitab, kuidas enesehinnang kujuneb.

- Mõistab enesehinnangu olemust.
- Saab aru, et enesehinnang on osa tema minapildist.

Selgitab enda erinevate omaduste arendamise võimalusi.

- oskab nimetada enda erinevaid omadusi
- mõistab, et ennast saab pidevalt arendada

Mõistab oma võimalusi algatada ettevõtmisi ja toob näiteid ettevõtlikust tegutsemisest.

- mõistab, et tema ise saab suunata oma tegevusi

Seostab ettevõtlikkust tulevase tööeluga.

- õpib tundma oma huvisid ning seostama neid tulevikuga

Kirjeldab, millest suhtlemine koosneb.

- mõistab suhtlemise olemust
- toob näiteid suhtlemise komponentide kohta

Eristab mitteverbaalseid ja verbaalseid suhtlemisvahendeid ning analüüsib nende vastastikuseid seoseid.

- mõistab suhtlemise kompleksust

Eristab kehtestavat, agressiivset ja alistuvat käitumist ning mõistab nende käitumisviiside mõju suhetele.

- iseloomustab erinevaid käitumisviise

Teab, mis on eelarvamused ja stereotüüpsed hoiakud, ja tunneb need ära.

Toob näiteid eelarvamuste mõjust igapäevaelus.

Toob näiteid, kuidas eelarvamused mõjutavad igapäevasuhtlust.

Teab, et tal on õigus öelda „ei“, ja demonstreerib õpituatsioonis „ei“ ütlemist oma tervise kaitsel ja õiguste eest seismisel.

Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas keelduda ennast ja teisi kahjustavast tegevusest, kasutades tõhusaid enesekohaseid ja sotsiaalseid oskusi.

- nimetab kahjustavaid käitumisviise
- selgitab, kuidas enese eest seista ilma teisi kahjustamata.

Toob näiteid turvalisest suhtlemisest igapäevaelus, sh internetis ning lahendab õpituatsioonis teemakohaseid probleeme.

- mõistab enda vastutust erinevates suhtluskeskkondades

Toob esile arengulisi individuaalseid erinevusi, mõistab inimeste erivajadusi.

- nimetab inimeste erivajadusi

Toob näiteid hoolivast, ausast, õiglasest ja vastutustundlikust käitumisest.

- selgitab miks sõbralik käitumine on kasulik

Demonstreerib õpituatsioonis sotsiaalsete oskuste tõhusat kasutamist.

- nimetab sotsiaalseid oskusi,
- toob näiteid sotsiaalsete oskuste kohta.

Demonstreerib õpituatsioonis, kuidas oma tundeid empaatiliselt ja suhteid tugevdavalt väljendada.

- mõistab, et kõik tunded on normaalsed
- oskab oma tundeid väljendada ennast ja teisi kahjustamata

Selgitab konflikti häid ja halbu külgi.

Kirjeldab tõhusaid ja mittetõhusaid konfliktide lahendusviise.

Valib õpituatsioonis konflikti lahendamiseks sobiva käitumisviisi.

Näeb ühe probleemi lahendamise erinevaid võimalusi.

- nimetab erinevaid probleeme
- toob näiteid erinevate tõhusate probleemilahenduste kohta

Lahendab loovalt ja koostöiselt probleeme ja toob esile erinevate lahenduste eelised ning puudused.

Kirjeldab, kuidas kaaslased võivad mõjutada otsustamist.

- nimetab mõjutamise viise

Toob näiteid, milliste tagajärgedeni võivad erinevad otsused viia.

- mõistab enda vastutust oma otsuste ja tegude eest

Toob näiteid enda positiivsete omaduste kohta.

Märkab ja toob esile enda ning teiste positiivseid omadusi.

Õppesisu

Enesetundmine. Mina-pilt (kirjeldav ja hinnanguline osa).

Enesehinnang.

Enesehinnangu kujunemine.

Eneseanalüüs. Oma omaduste ja väärtuste selgitamine ja arendamine.

Väärtused.

Huvid.

Võimed.

Ettevõtlikkus, selle väljendumine tegutsemisel.

Ettevõtlikkuse tähtsus igapäevaelus ja ühiskonnas.

Ettevõtlikkus ja tööelu.

Suhtlemise mõiste.

Suhtlemise olemus (teise tajumine, teabevahetus, mõjutamine)

Verbaalne suhtlemine Mitteverbaalne suhtlemine.

Agressiivne, alistuv ja kehtestav käitumine ning nende mõju suhetele.

Kehtestava käitumise viisid. Kehtestava käitumise põhimõtted ja eelised
Ühiskonnas juurdunud uskumuste ja hoiakute mõju inimesele.

Eelarvamused

Stereotüübid

Eelarvamuste ja stereotüüpide mõju suhetele

Sallivus.

Aktsepteerimine.

Tõenduspõhised enesekohased ja sotsiaalsed oskused (otsuste langetamine ja probleemide lahendamine; loov ja kriitiline mõtlemine; emotsioonide ja stressiga toimetulek; enesetunnetus - ja, suhtlemisoskus) riskikäitumise (uimastikasutamine ja vägivald) ennetamisel.

“Ei” ütlemist eeldavad olukorrad.

“Ei” ütlemise viisid, julgus ja tähtsus.

Internet

Interneti võimalused ja ohud

Turvaline internetikasutus.

Viisakas, austav ja hooliv suhtlemine.

Inimeste erinevused.

Vajadused.

Väärtused.

Erivajadused.

Sallivus.

Prosotsiaalne käitumine. Õiglus, vastutus, hoolivus, ausus.

Vastutus enda sõnade ja tegude eest, s.h internetis.

Tõhusad sotsiaalsed oskused: üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsemine.

Tõhus sotsiaal-emotsionaalne eneseväljendus. Usaldus suhetes. Sõprus. Empaatia.

Tunded ja nende tõhus väljendamine.

Konflikt kui suhtepeblem

Konfliktide põhjused, tagajärjed, lahendamise viisid.

Tõhusad ja mittetõhusad konfliktide lahendamise viisid.

Otsuste langetamine ja erinevate lahendusviiside kaalumise otsustamisel

Probleemide lahendamise viisid, s.h internetis - tõhusad ja mittetõhusad.

Probleemilahenduste eelised ja puudused.

Koostöö võimalused

Koostöise tegevuse eelised.

Kaaslaste mõju otsustele.

Abistav ja kahjustav mõju.

Grupi surve.

Mõjutamine. Mõjutamise viisid (ähvardamine, äraostmine, nõu andmine, kingituste tegemine, vastuteene ootamine, veenmine).

Toimetulek vägivallaga,sh kiusamisega, abi saamise võimalused.

Vastutus.

Positiivne mõtlemine.

Positiivne enesesisendus.

Positiivsed omadused.

Hindamine

Hinnates antakse õpilasele tagasisidet selle kohta, mil määral ta:

- 1) nimetab ja kirjeldab oma iseloomujooni ja omadusi ning analüüsib oma tugevaid külgi;
- 2) selgitab oma sõnadega, mis on enesehinnang, ning kirjeldab tegureid, mis mõjutavad enesehinnangu kujunemist, tuues näiteid igapäevaelust;
- 3) selgitab oma sõnadega enesekontrolli olemust;
- 4) demonstreerib õpiülesannete põhjal, kuidas tulla verbaalselt ja konstruktiivse tegevusega tõhusalt toime oma negatiivsete emotsioonidega;
- 5) demonstreerib õpisisituatsioonis, kuidas võtta vastu tagasisidet oma käitumise kohta ning anda tagasisidet teistele;
- 6) kirjeldab talle olulisi väärtusi ning põhjendab oma seisukohti;
- 7) selgitab, mis on vajadused, ning kirjeldab, mis on inimese põhiliste vajaduste hierarhia;
- 8) toob näiteid olukordade kohta, kus inimeste vajadused võivad erineda, ning selgitab selle mõju suhtlemisele ja suhetele;
- 9) selgitab oma sõnadega suhtlemise mõiste kolme komponenti: teabevahetust, tajumist ja mõjutamist;
- 10) selgitab, miks on inimesel vaja tõhusaid suhtlemisoskusi;
- 11) kirjeldab verbaalse ja mitteverbaalse suhtlemise erinevust ning toob näiteid erinevate suhtlemisvahendite kohta;
- 12) selgitab mitteverbaalse suhtlemise mõju inimeste käitumisele, tuues näiteid;
- 13) selgitab, mis on aktiivne kuulamine, ning rakendab seda õpisisituatsioonis;
- 14) kirjeldab eneseavamise olulisust suhtlemisel;

- 15) demonstreerib õpituatsioonis, kuidas sobivalt verbaalselt tundeid väljendada;
- 16) toob näiteid igapäevaelust selle kohta, kuidas mõjutavad eelarvamused suhtlemist;
- 17) nimetab alistuva, agressiivse ja kehtestava käitumise erinevusi ning toob näiteid nende erineva mõju kohta suhtlemisel igapäevaelus;
- 18) selgitab, kuidas seista oma õiguste eest teisi arvestades ning kuidas öelda ei, kahjustamata teisi ja ennast;
- 19) eristab ja analüüsib olukordi, kus üksteise aitamine, jagamine, koostöö ja hoolitsemine aitavad luua ning säilitada rikastavaid inimsuhteid;
- 20) kirjeldab, kuidas on sobiv teistele abi pakkuda ja teistelt abi vastu võtta;
- 21) toob näited inimeste vastastikku sõltuvate ja muutuvate rollide kohta erinevates situatsioonides;
- 22) selgitab, miks on oluline empaatiline suhtlemine, ning demonstreerib õpituatsioonis oskust näha olukorda teise inimese vaatenurgast;
- 23) kirjeldab, mida pakub inimesele sõprus suhteid rikastava ja tugevdava seotusena;
- 24) selgitab, kuidas võib mõjutada kaaslaste rühm inimese arvamusi, valikuid ja käitumist ning millised võivad olla kaaslaste surve positiivsed ja negatiivsed tagajärjed;
- 25) selgitab, mille poolest inimesed erinevad, ning kirjeldab erinevuste rikastavat olemust suhetes;
- 26) analüüsib probleeme, mis võivad tekkida inimeste erinevuste tõttu;
- 27) selgitab oma seisukohti, kuidas võivad soolised erinevused teiste inimestevaheliste erinevuste seas mõjutada inimeste suhtumisi ja hinnanguid, toetudes omandatud teadmistele;
- 28) selgitab ning toob näiteid, kuidas kaasata õpikeskkonda hariduslike erivajadustega lapsi ja noorukeid, toetudes omandatud teadmistele;
- 29) kirjeldab konfliktide häid ja halbu külgi ning mõistab nende osa igapäevaelus;
- 30) kirjeldab konfliktide võimalikke lahendamise viise, eristades efektiivseid mitteefektiivsetest;
- 31) demonstreerib õpituatsioonis tõhusate konflikti lahendamise viiside kasutamist;
- 32) oskab õpituatsioonis leida probleemide erinevaid lahendamise viise ning analüüsib nende puudusi ja eeliseid, lähtudes pika- ja lühiajalistest tagajärgedest ning eetilistest printsiipidest ja väärtustest;
- 33) selgitab oma arvamusi ja hinnanguid, mis on probleemide erinevate lahendamise viiside võimalikud lühi- ja pikaajalised tagajärjed ning kuidas valida situatsioonidesse sobivaimat käitumisviisi, toetudes omandatud teadmistele;
- 34) kirjeldab positiivse mõtlemise mõju inimese elule, tuues selle kohta näiteid;
- 35) kirjeldab enda ning oma kaasõpilaste positiivseid omadusi, tegevusi ja väärtusi.

2.2. Ajalugu

2.2.1. Õppeaine kirjeldus

Ajaloo õppimise käigus omandatakse pädevused, mis on vajalikud oma elu korraldamiseks ajalooteadvuse toel ühiskonnale omases ajaloolises kultuuris. Ajalooõpetus toetab ajaloolise mõtlemise kujunemist. Ajalooline mõtlemine tähendab suutlikkust märgata tähenduslikkust ajaloos, oskust kasutada esmaallikaid tõendusmaterjalina, tunda ära muutusi ja ajaloosündmuste järjepidevust, analüüsida põhjusi ja tagajärgi, tajuda ajaloolist konteksti ja mõista ajalooliste tõlgenduste eetilist mõõdet.

Ajaloo õppimist alustatakse sissejuhatast ainesse. Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis ning ajaloolises keskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi. Õpilasi suunatakse uurima, teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ning tõlgendama minevikus aset leidnud sündmusi ja protsesse, nende seoseid omavahel ja tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi. Ajalooõpetusega alustades lähtutakse huvi äratamisest, õpitava õpilasele tähenduslikuks tegemisest.

Põhikooli ajalooõpetus on kronoloogilis-temaatiline. Õppeaine algab sissejuhatava algõpetusega ning jätkub muinas- ja vanaaja, keskaja, uusaja ning lähiajaloo õppimisega. Eesti ajalugu õpitakse lõimituna maailma ajaloo kursusesse. Ainekavas eraldi esitatud Eesti ajalooteemasid käsitletakse põhjalikult ja süsteemselt ning tõmmatakse paralleele maailma ajalooga.

Käsitluse põhimõte on liikumine lähemalt kaugemale, alustades kodukoha ajaloo, kus on oluline luua käsitletava teema ja paikadega isiklik seos.

Ajalooõpetusel on kronoloogiline, poliitiline, majanduslik, sotsiaalne, kultuuriline ja ideede dimensioon. Põhikoolis tähtsustatakse õpilasele jõukohast, inimesekeskset ajalookäsitlust, eluolu ja kultuuri teiste ajalooõpetuse dimensioonide ees. Maailma ajalugu käsitletakse valitud temade kaudu, millega ei taotleta ajalooperioodidest tervikpildi kujunemist. Tähtis on luua seosed mineviku ning nüüdisaja ajaloosündmuste ja -nähtuste vahel ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust, Eesti ajaloo sõlmküsimusi, Eesti iseseisvuse ning selle kaitsmise ning teisalt võõrvallutuste mõju erinevatel perioodidel. Õpitakse väärtustama kohalikku kultuuripärandit, inimeste iseotsustamise õigust ja vabadust, analüüsima eetilisi valikuid ja mõistma hukka agressiooni ja okupatsiooni ning

kõiki inimsusevastaseid kuritegusid.

Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline lõiming ning lähedaste teemade lõimitud käsitlemine, lähtudes erinevatest aspektidest.

Ajalooõpetuse kaudu laiendatakse teadmisi, omandatakse ajaloolist sõnavara ja kujundatakse erinevaid oskusi:

- 1) oskus orienteeruda ajas ning analüüsida ajaloolise keskkonna kujunemist;
- 2) ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamise oskus;
- 3) ajaloo kohta küsimuste esitamise ning neile vastamise oskus;
- 4) funktsionaalne kirjaoskus, kriitilise mõtlemine oskus, arutlusoskus, järelduste tegemise ja seoste loomise ning oma seisukoha kujundamise ja põhjendamise oskus;
- 5) empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades; koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
- 6) allikaanalüüs ja ajalookaardiga töötamise oskus, erinevatest teabeallikatest info leidmise, kasutamise ja hindamise oskus, suulise ja kirjaliku eneseväljenduse ning IT-vahendite kasutamise oskus.

Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning seda tehakse erinevate õppe- teemade ja õppemeetodite kaudu. Oskuste saavutatuse taset kirjeldatakse ajaloo õpetamise eesmärkidena kooliastmeti.

Ajalootundides tutvustatakse õpilastele erinevaid ajalookäsitusi ja avatakse nende kujunemise tagamaid. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ja ajalooürija seisukohast, tuleb kujundada kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse ning võrrelda ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist erinevates allikates.

Sissejuhatava ajalooõpetuse kaudu tehakse tutvust minevikuga õpilasele tähenduslikus jarusaadavas vormis, äratatakse õpilaste huvi mineviku vastu, õpitakse märkama ja ära tundma minevikujälgi – ajalooallikaid – ja mõistma, et ajalugu ongi meie kõigi ühine lugu. Alustatakse ajas orienteerumise oskuse kujundamisega, nn suure pildi loomisega, mida pidevalt uute teadmistega täiendatakse. See aitab õpilastel paigutada oma ajalooteadmised korrastatult konteksti, ajaloolisesse aega, näha oleviku seoseid mineviku ja tulevikuga, näha ja hinnata minevikku ajalooliselt oma ajastu kontekstis. Seejärel õpitakse mõistma, et jutustus minevikust on kellegi tõlgendus, mitte mineviku täpne kirjeldus. Õpitakse küsima, kas erinevad vaatenurgad ja

arusaamad on olemasoleva tõendusmaterjali ja senise uurimisseisu alusel võrdselt asjakohased. Ajalooõpetus peab olema avatud muutuste raamistik, erinevaid narratiive toetav, mis vastab erinevatele küsimustele ja kohaneb uute eeldustega. Õpilased õpivad mõistma, et erinevast positsioonist vaadates võib minevikku tõlgendada erinevalt, õpivad eristama propagandistlikke tõlgendusi ja mõistavad, et kõik allikad ei ole võrdselt usaldusväärsed ning kõik tõlgendused ei ole asjakohased.

Püsivalt tuleb pöörata tähelepanu õpioskuste arendamisele. Ainekava annab õpetajale vabaduse otsustada teemade käsitlemise sügavuse üle.

2.2.2. II kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

1. Teab, ajaloo periodiseerimise põhimõtteid ning et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline.
2. Teab, et ajaloosündmustel ja -nähtustel on põhjused ja tagajärjed.
3. Kasutab ajaloomõisteid kontekstis.
4. Teab näiteid kodukoha minevikust.
5. Teab, et Eesti ei ole alati olnud iseseisev ning teab olulisi sündmusi ja isikuid Eesti omariikluse kujunemise loos.
6. Mõistab, kuidas kujunes inimasustus.
7. Mõistab, et teadus ja tehnika on pidevas arengus ja mõjutavad inimesi ning ühiskonnaelu.
8. Oskab asetada end minevikus elanud inimese olukorda ning saab aru, et erinevast rollist vaadates on maailm erinev.
9. Teab, et eri aegadel on ühiskonnas olnud erinevad väärtussüsteemid, mida ei ole õige hinnata tänapäeva kontekstis.
10. Teab, mis tunnused on iseloomulikud demokraatlikele ja mittedemokraatlikele ühiskonnavormidele ajaloos.
11. Teab, millist liiki allikatest saab mineviku kohta teavet ja milliste tunnuste järgi saab allikate usaldusväärsust hinnata.
12. Teab näiteid kodukoha kultuuripärandist, olulisi inimesi ja nende rolli kodukoha kultuuriloos.
13. Märkab ja väärtustab minevikupärandit Eestis ja mujal.
14. Teab, kuidas meditsiin ja inimeste teadmised tervisest on aja jooksul muutunud.

15. Teab näiteid, kuidas inimkond on minevikus keskkonda mõjutanud.

2.2.3. Õpitulemused II kooliastme lõpuks

II kooliastmes alustatakse ajalooõpinguid algõpetusest, mille raames õpitakse tundma ajaarvamist ja allikaid, tehakse tutvust ajaloo sündmuste, isikute ja eluoluga minevikus.

Käsitletakse valitud näiteid muinas- ja vanaajast, vanadest idamaadest, Vana-Kreeka ja Vana-Rooma ajaloost.

Õpilane:

- 1) kasutab ajaarvamisega seotud mõisteid asjakohaselt: e.Kr., p.Kr, sajand, aastatuhat jt;
- 2) teab, et ajalooallikad jagunevad suulisteks, esemelisteks, kirjalikeks ja audiovisuaalseteks ning toob nende kohta näiteid;
- 3) iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust;
- 4) kasutab perekonnaloost uurimisel eritüübilisi allikaid;
- 5) teab, et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajaloo perioode ja sündmusi, mis on aluseks ajaloo periodiseerimisele, põhjendab oma valikut;
- 6) paigutab ajateljele isikliku elu sündmusi, ajaloosündmusi ja -perioode, kasutades õigesti ajaühikuid; lahendab ajatelje abil ülesandeid;
- 7) toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos ning isiklikus elus;
- 8) kirjeldab ajaloo sündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost;
- 9) kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis;
- 10) teab ja esitleb lugusid oma kodukoha minevikust;
- 11) nimetab Eesti iseseisvumisega seotud sündmusi ja isikuid;
- 12) teab mõnda inimeste ajaloolist asulat, kirjeldab selle tekkimise ja kujunemise põhjust;
- 13) kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat;
- 14) toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäeva elu;
- 15) nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab

nende tähtsust;

16) teab näiteid erinevatest ühiskonnaelu vormidest antiikajal ja kirjeldab nende erisusi;

17) teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas;

18) nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos;

19) toob näiteid ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised;

20) toob näiteid ravivõtete ja tervishoiu kohta eri aegadel;

21) toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus.

Aine käsitus 5.klassis

Teema	Õppesisu	Õpitulemused
Ajaarvamine ja ajalooallikad	eKr, pKr sajand, aastatuhat, ajatelg, Rooma number, araabia number. Suulised, esemelised, kirjalikud ja audio-visuaalsed allikad; muuseum, arhiiv, kroonika, legend, arheoloogia, muistis. Mälestused, intervjuud, fotod, videod, päevikud, kirjad jne.	kasutab ajaarvamisega seotud mõisteid asjakohaselt: eKr, pKr, sajand, aastatuhat, kümnend, ajajoon, Rooma number, araabia number. Paigutab ajateljele isikliku elu sündmusi, ajaloosündmusi ja -perioode, kasutades õigesti ajaühikuid; lahendab ajatelje abil ülesandeid <ul style="list-style-type: none">● mõistab, et ajaloo jagamine on tinglik ning ajaloolased teevad seda selleks, et lihtsustada ajaloo uurimist● jagab ajalugu perioodideks (kujuneb arusaam ajaloolise keskkonna kujunemisest) esi- ehk muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu. Teab, et ajalooallikad jagunevad suulisteks, esemelisteks, kirjalikeks ja audiovisuaalseteks ning toob nende kohta näiteid● nimetab ja liigitab ajalooallikaid● kasutab kontekstis ajalooallikatega seonduvaid mõisteid: kirjalik, suuline, esemeline ja audiovisuaalne allikas, muuseum, arhiiv. Iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust. Kasutab perekonnaloo uurimisel eritüübilisi allikaid.

<p>Elu muinasajal</p>	<p>Kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, korilus, küttimine, kodukohaga seotud muinasaja asustus, muinaslinnus. Muistne vabadusvõitlus, Läti Henrik, Liivimaa kroonika, maakond, ristiusk, Lembitu.</p>	<p>toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos ning isiklikus elus</p> <ul style="list-style-type: none"> ● teab kodukohaga ja Eestiga seotud muinasaja asulaid ning kirjeldab selle/nende tekkimise ja kujunemise põhjuseid ● kirjeldab muinasaja inimese eluolu ja selgitab inimese sotsiaalse rolli kujunemist ühiskonnas ● nimetab mõnda avastust /leiutist ja selgitab selle/nende tähtsust. Kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost ja iseloomustab allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust ● teab muistse vabadusvõitluse põhjuseid ja tagajärgi ● teab, kes oli Läti Henrik ja Lembitu ning miks nad on ajaloos olulised ● selgitab, miks on Henriku Liivimaa kroonika tähtis ajalooallikas
<p>Eluolu keskajal</p>	<p>Ristiusk, kirik, (katoliku kirik, paavst), klooster. Võitlus rüütlitega. Kristlus. Jüriöö ülestõus. Elu rüütlilinnuses. Linnused. Elu kaubalinnas. Liivimaa linnad.</p>	<p>teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas</p> <ul style="list-style-type: none"> ● teab ja selgitab, mis roll oli kirikul keskaja ühiskonnas ja kultuuriloos ● toob näiteid oma kodukoha ja/või Eesti ajaloomälestistest ja selgitab nende olulisust. Kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat, toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu ● kirjeldab keskaja inimese eluolu ja tegevusalasid ● kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat.
<p>Eesti 16.-18. sajandi sõdade perioodil.</p>	<p>Liivi sõda, Ivan IV (Balthasar Russow, Liivimaa kroonika) Põhjasõda, Karl XII, Peeter I</p>	<p>toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos. Nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos, toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus</p> <ul style="list-style-type: none"> ● mõistab ajaloosündmuste ajalist järgnevust ● kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost ● nimetab ajalooliseid isikuid ja miks nad on ajaloos olulised.
<p>Eluolu uusajal</p>	<p>Rehielamu ja mõis, toidulaud, rõivad ja</p>	<p>toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu</p>

	rahvatraditsioonid, pärisorjus.	<ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab inimeste eluolu minevikus • teab ja esitleb lugusid oma kodukoha minevikust • leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid.
Kool vanal ajal	Tartu Ülikool, talurahvaharidus ja Bengt Gottfried Forselius.	kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab hariduse andmist minevikus; • leiab õpitu põhjal lihtsamaid seoseid
Rahvuslik ärkamisaeg	Rahvuslik ärkamisaeg, Jannsen, Koidula, Jakobson, Hurt, laulu- ja mänguseltsid, I üldlaulupidu	nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos <ul style="list-style-type: none"> • teab, kes olid Johann Voldemar Jannsen, Lydia Koidula, Carl Robert Jakobson, Jakob Hurt ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos • kirjeldab tähtsamaid ärkamisaja sündmusi • nimetab mõnda kodukohaga seotud isikut ja/või sündmust ja/või ajaloomälestist
Eesti iseseisvumine	Päästekomitee: Päts, Konik, Vilms, iseseisvusmanifest, iseseisvuse väljakuulutamine	nimetab Eesti iseseisvumisega seotud sündmusi ja isikuid: <ul style="list-style-type: none"> • kirjeldab Eesti iseseisvumise näitel põhjuse ja tagajärje seost • teab, kes olid Konstantin Päts, Konstantin Konik ja Jüri Vilms ja põhjendab nende olulisust • teab, millal ja kus kuulutati välja Eesti Vabariik
Iseseisev Eesti kahe maailmasõja vahel	Vabadussõda (1918-1920), Johan Laidoner, Võnnu lahing - võidupüha, Poska, Tartu rahu. Eesti aeg kahe maailmasõja vahel: Maaseadus, Eesti kroon, üldine eluolu ja kultuur.	toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos. Kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost <ul style="list-style-type: none"> • teab vabadussõja põhjuseid ja tagajärge • teab ja oskab selgitada võidupüha tähtsust Eesti kultuuriloos • teab, kes oli Jaan Poska ja põhjendab tema olulisust. • Selgitab Tartu rahu tähtsust Toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos • kirjeldab üldist eluolu ja kultuuri, toob näiteid
Eesti ja Teine maailmasõda	Stalin, Hitler, MRP, Nõukogude okupatsioon, küüditamine, Saksa okupatsioon, holokaust, suur põgenemine	toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ja Eesti ajaloos ning isiklikus elus; kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost <ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid, kuidas Teine maailmasõda mõjutas elu Eestis

		<ul style="list-style-type: none"> • teab, kes olid Jossif Stalin ja Adolf Hitler ning selgitab nende mõju Eesti ajaloole • toob näiteid oma perekonnaloost
Nõukogude aeg	Metsavendlus, kolhoos, eluolu ENSV-s	toob näiteid sündmustest ja protsessidest Eesti ajaloos ja isiklikus elus; toob näiteid ajaloomälestisest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised: <ul style="list-style-type: none"> • iseloomustab erinevatest valdkondadest ENSV eluolu • toob näiteid ja teab mõnda lugu oma perekonnaloost ENSV ajal • teab ja tunneb kodukohaga seotud paiku, isikuid
Iseseisvuse taastamine	Laulev revolutsioon, Balti kett, Lennart Meri, fosforiidisõda	nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust; toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus <ul style="list-style-type: none"> • teab, kes oli Lennart Meri selgitab tema olulisust • teab, mis põhjustel sai Eesti iseseisvuse taastamine võimalikuks • oskab nimetada mõnda iseseisvumise taastamisega seotud sündmust • teab mõnda perekonnalugu

Aine käsitus 6.klassis

Teema	Õppesisu	Õpitulemused
MUINASAEG JA VANAAEG Muinasaeg	Esiaeg ehk muinasaeg, vanaaeg, keskaeg, uusaeg, lähiajalugu, eKr, pKr, sajand, aastatuhat, kümnend, araabia number, Rooma number, ajalooallikad, arheoloogia. Inimese kujunemine, kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, sugukond, küttimine ja korilus.	teab, et ajaloos periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajalooperioode ja sündmusi, mis on aluseks ajaloos periodiseerimisele, põhjendab oma valikut. Kasutab ajaarvamisega seotud mõisteid asjakohaselt. Toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu. Kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis <ul style="list-style-type: none"> • nimetab muinasaja perioode ja toob näiteid erinevate perioodidele iseloomulikest tunnustest, avastustest ja leiutistest • kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid • seletab ja kasutab mõisteid kontekstis
Muinasaeg Eestis	Pulli, Kunda Lammasmägi, alepõld,	teab mõnda inimeste ajaloolist asulat, kirjeldab selle tekkimise ja kujunemise

	kindlustatud asula, kalmed.	põhjusi. teab ja esitleb lugusid oma kodukoha minevikust <ul style="list-style-type: none"> ● kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid Eestis ● teab esimesi asulaid: Pulli ja Kunda Lammasmägi ● teab mõnda kodukohas asuvat muistist või kodukoha inimasustuse tekkelugu
Vanad Idamaad	Tsivilisatsioon ehk kõrgkultuur, Egiptus ja Niilus, Mesopotaamia - Eufrat ja Tigris, Hiina - Huanghe ja Jangtse, India - Indus ja Ganges	toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus. Nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust <ul style="list-style-type: none"> ● selgitab, miks, kus ja millal tekkisid vanaaja kõrgkultuurid ● oskab näidata kaardil Egiptust, Mesopotaamiat, Vana Indiat ja Vana Hiinat
Mesopotaamia	Sumerid, linnriik, Babüloonia, Hammurapi, seaduste kogu, kiilkiri, savitahvel, tsikuraat, Ištar, Marduk, potikeder ja ratas, Gilgameš	toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu. Nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos <ul style="list-style-type: none"> ● teab, milline oli Mesopotaamia riiklik korraldus ● teab, kes oli Hammurapi ● mõistab Mesopotaamia kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ning oskab tuua näiteid
Egiptus	Vaarao, preestrid, templid, ametnikud, orjad, hieroglüüfid, papüürus, palsameerimine, muumia, sarkofaag, püramiidid, kalender, aritmeetika ja geomeetria	nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust. Nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos. Kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis <ul style="list-style-type: none"> ● teab, milline oli Egiptuse riiklik korraldus ning kes olid Thutmosis III, Ramses II, Tutanhamon ● kirjeldab vanaaja elulaadi ja religiooni Egiptuse näitel ● tunneb Egiptuse kultuuri- ja teadussaavutusi meditsiinis, matemaatikas, astronoomias ● toob näiteid kujutavast kunstist, teab mõnda Egiptuse püramiide
Vahemere idaranniku kõrgkultuurid:	Tähestik, meresõitjad, Kartaago. Ainujumala usk, Jahve, Mooses, Vana	toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos

Foiniikia, Iisraeli ja Juuda riik	Testament, kümme käsku.	<ul style="list-style-type: none"> ● teab, et foiniiklased head meresõitjad, võtsid kasutusele tähestiku ● teab, et Iisraelis tekkis monoteistlik religioon ● teab, mis on Vana Testament
Vana-India ja Vana-Hiina	India ja Indus, Ganges, kastisüsteem, usulised tõekspidamised, budism, kunst, kirjandus, arvutussüsteem, male. Hiina ja Huang He, Jangtse, keisriigi algus, Hiina müür, Suur Siiditee, kompass, paber, Konfutsius.	nimetab teaduse ja tehnika arengut mõjutanud tähtsamaid avastusi ja leiutisi ning selgitab nende tähtsust. Teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas. <ul style="list-style-type: none"> ● teab, et Vana-India ja Hiina kõrgkultuurid tekkisid suurte jõgede äärde ● teab, mis on kastisüsteem ● toob näiteid India ja Hiina avastustest ja leiutistest ● mõistab, et erinevates piirkondades on erinevad usulised tõekspidamised ja väärtussüsteemid, mida ei ole õige hinnata tänapäeva kontekstis
VANA-KREEKA Kreeta-Mükeene kultuur	Balkani poolsaar, Hellas ja hellenid, barbarid, Kreeka, Kreeta, Ateena, Sparta, Knossos, Mükeene.	kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis. Toob näiteid sündmustest ja protsessides maailma ajaloos <ul style="list-style-type: none"> ● oskab näidata kaardil: Kreeka, Kreeta, Balkani poolsaar, Ateena, Sparta ● teab, et Vana-Kreeka tsivilisatsioon sai alguse Kreeta-Mükeene kultuurist
Kreeka linnriigid	Polis, rahvakoosolek, akropol, agora, türann, aristokraatia, demokraatia, kodanik, ori, Perikles, Kreeka-Pärsia sõjad (Maratoni lahing).	teab näiteid erinevatest ühiskonnaelu vormidest antiikajal ja kirjeldab nende erisusi. Kirjeldab joonise abil ajaloolist asulat. Toob näiteid ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised <ul style="list-style-type: none"> ● kirjeldab Vana-Kreeka ühiskonnakorraldust ja eluolu Ateena ja Sparta näitel, võrdleb neid kirjelduse põhjal ● seletab ja kasutab järgmisi mõisteid: polis, rahvakoosolek, akropol, agora, türann, aristokraatia, demokraatia, kodanik, ori
Vana-Kreeka kultuur ja teadus	Homeros, eeposed "Ilias" ja "Odüsseia" Herakles, komöödia ja tragöödia, Zeus, Olümpia, olümpiamängud 776 eKr, templid, arhitektuur, skulptuur, vaasimaalid,	nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos. Teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist. Iseloomustab erinevate allikatüüpide eripära, hinnates nende usaldusväärsust

	Herodotos, nt Pythagoras, Hippokrates, Sokrates, Platon, Aristoteles	<ul style="list-style-type: none"> • toob näiteid Vana-Kreeka kultuuri- ja teadussaavutustest • oskab nimetada tähtsamaid kreeka mõtlejaid • jutustab olümpiamängudest ja kreeka kunstist • püüab vaadelda maailma minevikus elanud inimeste pilgu läbi ning mõistab Vana-Kreeka kultuuri mõju Euroopa ajaloole
Hellenism	Aleksander Suur, hellenism, Aleksandria, seitse maailmaimet, Eukleides, Archimedes, Ptolemaios	<p>nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos. Toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos. Teab näiteid erinevatest ühiskonnaelu vormidest antiikajal ja kirjeldab nende erisusi.</p> <ul style="list-style-type: none"> • teab, kes oli Aleksander Suur ja kirjeldab tema vallutuste tagajärgi • selgitab, mis on hellenism ning toob näiteid hellenismiaja kultuuri- ja teadussaavutustest
VANA-ROOMA Rooma riigi tekkimine	Apenniini poolsaar, Vahemeri, Rooma, Tiberi jõgi, Alpi mäestik, Romulus, 753 eKr, Kapitoolium, foorum, ladina keel, etruskid.	<p>toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos. Nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos. Kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis. Paigutab ajatelejele ajaloo sündmusi, kasutades õigesti ajaühikuid, lahendab ajateleje abil ülesandeid.</p> <ul style="list-style-type: none"> • näitab kaardil: Apenniini poolsaar, Vahemeri, Rooma linn, Tiberi jõgi, Alpi mäestik • teab Rooma riigi tekkelugu ning teab, kes oli Romulus ja miks on ta oluline Rooma kultuuriloos • paigutab ajatelejele Rooma linna asutamise aasta • selgitab ja kasutab kontekstis järgmisi mõisteid: Kapitoolium, foorum, ladina keel
Rooma vabariik	Vabariik, senat, konsul, rahvakoosolek, Puunia sõjad, Hannibal, Kartaago, Caesar, leegion, kodusõda	<p>kirjeldab ajaloosündmuse näitel põhjuse ja tagajärje seost. Nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust.</p> <ul style="list-style-type: none"> • selgitab Rooma vabariigi riigikorda • kirjeldab ja näitab kaardi abil Rooma riigi laienemist • teab, kuidas said roomlased Vahemere maade valitsejateks • seletab, miks ja kuidas lõppes vabariigi ajajärk

		<ul style="list-style-type: none"> ● teab, kes oli Caesar ja põhjendab tema olulisust
Eluolu Vanas-Roomas	Patriitsid, plebeid, rahvatribuun, perekond, ori, gladiaator	<p>teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist ja inimese sotsiaalsest rollist ühiskonnas. Toob näiteid, kuidas ühiskonna ja elukeskkonna areng mõjutavad inimeste igapäevaelu. Kasutab narratiivi loomisel ajaloomõisteid asjakohases kontekstis.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● kirjeldab eluolu Rooma riigis ● teab mõisteid: patriitsid, plebeid, rahvatribuun, gladiaator ja kasutab neid õiges kontekstis
Kultuur ja religioon Vanas-Roomas	Templid, amfiteater, akvedukt, triumf, Colosseum, kristlus, Uus Testament, piibel	<p>teab, et inimeste arusaam maailmast sõltub ajaloolisest kontekstist. Toob näiteid ajaloomälestistest ja selgitab, miks need on kultuuriloos olulised. Toob näiteid inimtegevuse ja looduskeskkonna vastastikusest mõjust minevikus.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● teab roomlaste usule iseloomulikke jooni ● mõistab vanaaja kultuuripärandi tähtsust inimkonna ajaloos ● teab, kes oli Jeesus Kristus ning mõistab tema olulisust kultuuriloos ● kasutab uusi mõisteid õiges kontekstis
Rooma keisririik	Provintid, Lääne-Rooma, Ida-Rooma, Augustus, Konstantinoopol, 476, hunnid, suur rahvasterändamine.	<p>toob näiteid sündmustest ja protsessidest maailma ajaloos teab, et ajaloo periodiseerimine on kokkuleppeline, nimetab ajalooperioode ja sündmusi, mis on aluseks ajaloo periodiseerimisele paigutab ajateljele ajaloosündmusi ja -perioode, kasutades õigesti ajaühikuid; lahendab ajatelje abil ülesandeid nimetab ajaloolisi isikuid ja põhjendab nende olulisust kultuuriloos.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● selgitab Rooma keisririigi valitsemiskorda ● tunneb Rooma ühiskonna üldist arengut keisririigi ajal ● teab, miks lõhenes Rooma keisririik ● teab, kes oli Augustus ja põhjendab tema olulisust ● teab, millal ja miks lagunes Rooma keisririik

2.3. Ühiskonnaõpetus

2.3.1. Õppeaine kirjeldus

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste sotsiaalse kompetentsuse kujunemises.

Ühiskonnaõpetus aitab õpilasel arendada ettevõtlikkust ning kujuneda ennast teostavaks, kaasinimesi arvestavaks, sotsiaalselt pädevaks ja toimetulevaks ühiskonnaliikmeks.

Ühiskonnaõpetuse tunnis omandatud teadmised, oskused ja hoiakud seostuvad tihedalt teistes õppeainetes (ajaloos, geograafias, inimeseõpetuses jt) õpituga, olles aluseks elukestvatele õppele.

Põhikooli ühiskonnaõpetus käsitleb kõige üldisemal kujul ühiskonna toimimist, kodaniku seoseid ühiskonna põhivaldkondadega (majanduse, poliitika ja õigusega), ent ka suhteid erinevate sotsiaalsete rühmadega. Kodanikuna mõistetakse demokraatliku ühiskonna liiget, kes suhtleb ühiskonna institutsioonidega, lähtudes oma huvidest ja võimalustest.

Ühiskonnaõpetusel on tähtis koht õpilaste väärtushinnangute ja hoiakute kujunemises, sh ettevõtlikkus, seaduste austamine, töökus, sooline võrdõiguslikkus, vabadus, kodanikualgatus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, mõistev suhtumine erinevustesse, tauniv suhtumine eelarvamustesse, säästlik suhtumine keskkonda, lugupidav suhtumine teiste rahvaste ja maade kultuuritraditsioonidesse ning soov neid tundma õppida; oma maa kultuuripärandi väärtustamine; teadvustamine, et kõikide maailma riikide elatustase ei ole võrdne ja maailmas on palju vaesust ning paljude inimeste materiaalne heaolu on võimalikuks saanud looduse ja tuleviku arvelt jne.

Ühiskonnaõpetuse eesmärk on praktiliste ülesannete, probleemide analüüsimise ja ainealaste põhimõistete omandamise kaudu saada tervikpilt ühiskonna toimimisest. Tähtsal kohal on igapäevaeluga seonduvate probleemide lahendamine ning asjatundlike otsuste tegemise oskuste kujunemine, mis aitab õpilasel ühiskonnas toime tulla. Nii kujuneb õpilasel tervikpilt ühiskonnast, kus teadvustatakse inimtegevuse ja looduse vastastikust mõju ning väärtustatakse jätkusuutlikku eluviisi.

I kooliastmes on ühiskonnaõpetuse teemad lõimitud inimeseõpetuse ainekavva. II kooliastmes õpitakse ühiskonnaõpetust eraldi aiena. II kooliastmes tutvub õpilane oma lähiümbruse sotsiaalsete suhete süsteemiga, keskendudes sotsiaalselt erinevate isiksuste ja rühmade kooseksisteerimisele. Käsitelu keskmes on inimesed meie ümber, kool ning õpilase kodukoht.

Õppeprotsessis on oluline koht uurimuslikel õpivõtetel, mille toel omandavad õpilased probleemide seadmise, hüpoteeside sõnastamise, töö kavandamise ja korraldamise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused, esitades materjale nii suuliselt kui ka kirjalikult ning kasutades näitlikustamiseks mitmesuguseid visuaalseid vorme ja võimaluse korral rakendatakse seda praktikas, nt demokraatia koolis, kodanikualgatus, vabatahtlik tegevus kodukohas jm.

Aktiivseks kodanikuks olemine tähendab kodanike kaasatust laiemalt, mitte ainult hääletamisel valimistel. See avardab ka ühiskonnaõpetuse praktilise õppe võimalusi noorte jaoks, kes pole

veel hääleõiguslikud (nt õpilaste võimekuse piires koolielu korraldamises, tarbija-hariduses, kodanikualgatuses).

Õppes kasutatakse tehnoloogilisi vahendeid, sh IKT võimalusi.

2.3.2. II kooliastme lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

1. Teab kodukohas tegutsevaid kodanikuühendusi ja -algatusi.
2. Teab lapse õigusi ja olulisemaid inimõigusi.
3. Teab, et kõik inimesed on seaduse ees võrdsed ja peavad seadusi täitma.
4. Mõistab, kuidas demokraatia põhimõtted saavad toimida koolis; toetab oma käitumise ja osalemisega koolidemokraatiat.
5. Teab Eesti riigi juhtimisega seotud põhiseaduslikke institutsioone ja olulisemaid ametikohti.
6. Eristab fakti arvamusest, teab, mis tunnuste alusel hinnata allikate usaldusväarsust.
7. Teab, et autoriõigused on kaitstud seadusega ja autorile tuleb viidata.
8. Teab, et inimesed on erineva kultuuritaustaga, saab aru, kui kedagi kultuurilise erinevuse tõttu diskrimineeritakse ja otsib vajaduse korral abi.
9. Teab, et iga inimene on käitumise, hoiakute ja panusega kultuurikandja ja -looja.
10. Tunneb tervise- ja turvariske, oskab vältida ohtusid ja teab, kust abi otsida, kasutab turvaliselt dokumente ja pangakaarti.
11. Oskab oma aega ja raha planeerida, võimeid ja võimalusi arvestada.
12. Käitub teadliku tarbijana.

2.3.3. II kooliastme õpitulemused

II kooliastmes käsitletakse sotsiaalseid suhteid, vabatahtliku tegevuse võimalusi ja tähtsust, demokraatia põhimõtteid, toimimist ja õpilase võimalusi selles osaleda ning töö ja tarbimise teemasid.

Õpilane teab ja oskab selgitada:

- 1) teab Läänemere-äärseid riike ja näitab neid kaardilt;
- 2) esitab positiivseid ja negatiivseid näiteid riikidevahelisest koostööst või selle puudumisest;
- 3) toob näiteid koostööst oma kogukonnas: kodanikuühendused ja -algatused, noorte organiseeritud koostöövormid;
- 4) loetleb kodukohas lahendamist vajavaid probleeme ja pakub neile lahendusi;
- 5) leiab eakohaseid võimalusi eneseteostuseks kogukonna liikmena;
- 6) nimetab inimõigusi ja selgitab nende olulisust;
- 7) nimetab lapse õigusi ja kohustusi, märkab laste õiguste rikkumist ja otsib vajaduse korral abi;
- 8) toob näiteid, kuidas inimeste õigused on seadusega kaitstud;
- 9) kaitseb seisukohta, et keegi ei ole seadustest kõrgemal;
- 10) kirjeldab demokraatia põhimõtete toimimist koolis, selgitades õpilasesinduse rolli koolielu kujundamisel;

- 11) osaleb oma klassi otsustusprotsessides demokraatia põhimõtteid arvestades;
- 12) leiab ja võrdleb erinevatest allikatest pärit infot;
- 13) selgitab fakti ja arvamuse erinevust, toob näiteid;
- 14) kasutab viitamist nõuetekohaselt;
- 15) tunneb ära ja toob näiteid kultuurikonfliktide ja kultuurilise diskrimineerimise kohta;
- 16) mõistab, et inimesed võivad näha maailma erinevalt;
- 17) toob näiteid erinevatest kultuurinähtustest, millega ta on kokku puutunud;
- 18) toob näiteid, milliste tunnuste põhjal saab inimene end kultuuriliselt määratleda;
- 19) toob näiteid isikut tõendavate dokumentide õigest ja valest kasutamisest;
- 20) loetleb tervise- ja turvalisuseohtusid, oskab ohu korral abi otsida;
- 21) nimetab ohtusid internetis ja selgitab, kuidas end nende eest kaitsta, käitub ohutult;
- 22) teab internetipanga ja pangakaardi kasutamisega seotud ohtusid ja käitub turvaliselt;
- 23) oskab oma aega ja tegevusi planeerida;
- 24) toob näiteid erinevatest seaduslikest rahateenimise võimalustest;
- 25) koostab eelarve etteantud piirides;
- 26) kirjeldab säästmise võimalusi igapäevaelus, toob näiteid;
- 27) selgitab näidete põhjal vajaduste, soovide ja võimaluste erinevusi.